

Naslov članka/Article:

Grafični prikaz kot orodje za podporo sodelovanju in pobiranju sadov pogovorov

Graphic facilitation – tool that can support and empower Collaborative practices and Harvesting of conversation

Avtor/Author:

Alenka Oblak

CC licenca



Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav



Vzgoja in izobraževanje 4-5/2020, letnik 51

ISSN 0350-5065

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2020

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/>

Alenka Oblak,
voditeljica izobraževanj in gostiteljica, Sodelovalni pristopi

GRAFIČNI PRIKAZ KOT ORODJE ZA PODPORO SODELOVANJU IN POBIRANJU SADOV POGOVOROV

Graphic facilitation – tool that can support and empower Collaborative practices and Harvesting of conversation

IZVLEČEK

Kako lahko grafični prikaz podpre sestanke, učno uro, konferenco, predavanje? Članek navede štiri glavne razloge, zakaj je smiselno uporabljati grafično obliko žetve in tako podpreti sodelovanje skupine ali tima. Rezultate pogovora lahko zberemo na enem mestu, bolj kakovostno sprejmemo skupno odločitev, hitreje in bolje najdemo povezave in pomen, prispevamo k povečani ustvarjalnosti in h kakovosti novih uvidov. Grafična podpora lahko nastaja sproti, med samim dogajanjem, ali pa nekatere materiale pripravimo že vnaprej. V zgodbi in sliki je prikazanih nekaj primerov, kako je grafična podpora delovala v različnih situacijah.

Ključne besede: grafična podpora, grafični prikaz učne snovi, orodje za sodelovanje, skica, skupno odločanje, ustvarjalnost

ABSTRACT

How can graphic representation support a meeting, a class, a conference or a lecture? The article gives four main reasons why it makes sense to use a graphic form to harvest the conversation and support group or team work: the results of the conversation can be gathered in one place, the group decision can be made more efficiently, connections and meaning can be found more quickly and effectively, and creativity and quality of new insights are enhanced. Graphic support can be created during the activity itself, while some of the materials can also be prepared in advance. A few examples are introduced in words and images of how graphic support has worked in different situations.

Keywords: graphic support, graphic representation of learning material, participation tool, sketch, group decision-making, creativity

Na srečanjih ali pri delu s skupino si želim, da bi se resnično slišali vsi, tako da bi se lahko skupaj odločili o naslednjih korakih. Hkrati pa mi je včasih težko dohajati misli mnogih ljudi, še posebej če veliko ljudi pove zelo raznolika mnenja. Občutek imam, da bi si želela videti podobo, bolj konkretno sliko, ki predstavlja pogovor. Podobno se včasih počutim na predavanju, ko se izgubim v besedah. Kako bi nam risba ali podoba lahko pomagala v takih situacijah?

Ko sem bila kot prostovoljka v Braziliji, sem se pridružila spletnemu srečanju brazilskih fasilitatorjev¹ na temo, kakšna bi lahko bila vloga nas fasilitatorjev v času epidemije in kako bi lahko prispevali k dobrobiti ljudi. Srečanje je potekalo v portugalsščini, ki jo govorim, vendar mnogih podrobnosti ne uspeš slediti, sploh če je govor o čem bolj abstraktnem. Bilo me je strah, da ne bom razumela, predvsem ko smo se v svetovni kavarni razdelili v manjše skupine, zato sem se odločila, da si zapisujem ključne misli za lažje razmišljanje o naših skupnih uvidih. V eni od skupin smo se pogovarjali, kakšna je lahko naša vloga. Zdelo se mi je,

1 Fasilitator je oseba, ki vodi skupinski proces – izobraževanja, konference, delavnice, coachinga ipd. Nekateri uporabljajo tudi besedo »moderator«.

da sem izgubljena v poplavi besed in se težko povežem s seboj, ko je ena od udeleženk opisala svojo izkušnjo, kako jo je v nekem trenutku solza spomnila na nežnost. To mi je prineslo podobo osebe, fasilitatorja, in odločila sem se, da to osebo narišem. Okoli nje sem na mesta, ki so se mi zdela smiselno povezana, napisala nekaj ključnih besed, ki smo jih do takrat izpostavili. Pogovor se nam je ustavil. Z malo oklevanja sem pokazala preprosto podobo, ki je nastala na podlagi pogledov nas vseh. Kar naenkrat se je ozračje težje, preplavljenosti občutij in zmede spremenilo v mir in navdušenje, saj je bilo očitno, da smo izrazile veliko možnosti. Kot bi se pogledale v ogledalo v strahu, da je tam nekaj groznega, zagledale pa bi čudovito podobo. Vse smo začele prepoznavati povezave med našimi pogledi, dobile nove uvide in se uspele usmeriti v iskanje, kaj je resnično pomembno za nas. Na kratko in smiselno smo uspele ubesediti bistvo našega pogovora tudi vsem udeležnim.

To je ena od nedavnih izkušenj, ko je preprosto narisana ali upodobljena skica v pogovor prinesla jasnost, kar se mi zgodi večkrat. Na veliko srečanjih, izobraževanjih, sestankih ali pri razlagi pride do tega, da kdo občuti zmedo, izgubljenost ali nejasnost, še posebej če delamo kaj novega, iščemo nove načine, rešitve ali spoznavamo kompleksne stvari.

Se vam kdaj zgodi, da je nekomu nekaj preprosto, vam pa precej zmedeno ali kompleksno? Sama se večkrat znajdem v takem položaju. Morda ste razlagali temo in so vas učenci gledali, kot da ste z drugega planeta? Ste že bili na sestanku, v živo ali prek spleta, ko ste se počutili izgubljeni, neslišani ali pa ste imeli občutek, da je sestanek, konferenca brez smisla, saj se ne boste dogovorili ničesar pomembnega? Ste morda na sestanku s starši imeli občutek, da so mnogi pozabili rdečo nit in je sestanek izgubil smisel, zato zdaj raje omejite možnost pogovorov, želite pa si učinkovit sestanek?

Sodelovanje se lahko dogaja na več načinov in obstaja več orodij, s katerimi ga lahko podpiramo. Eno od teh orodij je preprosta skica, vizualizacija procesa ali vnaprej pripravljena grafična predloga, ki nam lahko pomaga do večje jasnosti, da vsi skupaj razumemo, kje se nahajamo, in gremo lažje skupaj naprej, kar imenujemo tudi žetev ali pobiranje sadov pogovorov. Seveda žetev lahko poteka različno (z govorom, igro, z izdelki itd.), v tem članku pa se bomo osredotočili na grafično obliko žetve. Zakaj pa bi jo uporabili? Kaj nam lahko prinese?

ZAKAJ GRAFIČNA PODPORA?

Najprej nekaj o poimenovanju, saj so v uporabi različni izrazi, ki pa se večinoma prekrivajo v pomenu, ko gre za uporabo v šolskem okolju. Govorimo o **grafičnem prikazu**, **vizualizaciji**, **vizualni predstavi**, **upodobitvi**, **grafičnem zapisu**, **skici**, **grafični žetvi**. Kadar prikaz nastaja v živo, torej sočasno, kot poteka pogovor ali razlaga, uporabljamo tudi izraze **grafično beleženje**, **vizualno beleženje**, **zarisovanje**. Če je prikaz pripravljen vnaprej, govorimo tudi o **vizualni ali grafični predlogi**. V šolskem prostoru je v uporabi tudi t. i. **grafični organizator** (zemljevid znanja, zemljevid konceptov), ki naslavlja predvsem organizacijo znanja (Learning to Be, 2020: 78).

Grafični prikaz lahko vsebuje risbe, ki so lahko preproste, besede, povezave med njimi, prostore za vpisovanje, različne barve itd. Več o možnostih pozneje.

Kaj nam torej lahko prispeva grafični prikaz, kaj nam omogoča, ko ga uporabljamo kot podporno orodje za sodelovanje in žetev rezultatov pogovorov? V nadaljevanju so predstavljeni 4 glavni razlogi, zakaj je vizualizacije smiselno uporabiti, kadar gre za sodelovalne procese. Ti razlogi se nanašajo na delo skupine ali tima. Ravno tako podobno delujejo na osebni ravni, torej ko grafični prikaz ali vizualne zapiske oseba dela zase.



► Preprosta podoba, ki nam je na spletnem srečanju pomagala narediti korak naprej, iz nejasnosti in zmedenosti v nove povezave in uvide.

1. Rezultate pogovorov imamo zbrane na enem mestu

Kadar skupina skupaj išče odgovore ali možnosti – npr. starši na roditeljskem sestanku, ustvarjanje vizije za šolo, raziskovanje nove teme pri pouku – lahko možne odgovore beležijo (pišejo, rišejo) na plakat, tablo, manjše liste, ki jih lahko dajo na tablo, steno. Tako so na mestu **zbrani vsi odgovori**, kar skupini omogoča **boljši pregled nad celoto in zato boljše učinkovitost**. To nam še posebej pride prav, če gre za večje število odgovorov ali če med njimi izbiramo prioritete.

Hkrati pa vizualizacija lahko predstavlja **skupinski spomin**, še posebej, če je šlo za en korak v procesu (npr. cilji za vizijo šole), ki ga želimo še nadaljevati. Skupina ima tako tudi boljši **pregled nad celotnim procesom** – kateri so bili koraki, da smo prišli do skupnih odločitev na koncu ali dokončnih odgovorov, kaj smo v procesu spreminjali ipd. Vizualizacija pa lahko predstavlja tudi **spomin na rezultate pogovora in skupinski dosežek**, ki je za skupino lahko navdihujoč spomin. Ljudje si sliko zapomnimo hitreje kot besede, ker možgani sliko zaznajo tudi 60 % hitreje kot besedilo (Arthur, 2017). Nekateri pa tak način uporabljajo tudi kot **zapisnik sestanka**, ker je bolj pregleden in več pove, saj dele pogovora med seboj tudi poveže.

Primer: Pri uri geografije uporabimo svetovno kavarno in se razdelimo na manjše skupine. Vsaka skupina raziskuje možnosti za teme projektov. Celotnemu razredu skupina predstavi 3 teme, ki se ji zdijo najboljše, vsako temo pa napiše na manjši list. Liste zberemo na skupnem plakatu. Učitelj združi tiste predloge, ki so si podobni, da tako dobimo smiselne skupine. Učenci lahko pri tem sodelujejo. Po tem dobijo možnost glasovanja, da med vsemi predlaganimi temami izberejo 6 tem, ki bodo teme projektnih skupin. To izvedejo tako, da vsak dobi 3 barvne nalepke, ki jih nalepi na eno ali več tem, ki so mu blizu. Tako vsi vidijo, katere teme so dobile največ glasov, učitelj pa jih lahko tudi obkroži ali prestavi na sosednjo tablo, da si vsaka skupina izbere temo za projekt.



- Primer povzetka pogovorov, ki lahko služi za navdih in kot skupni spomin.

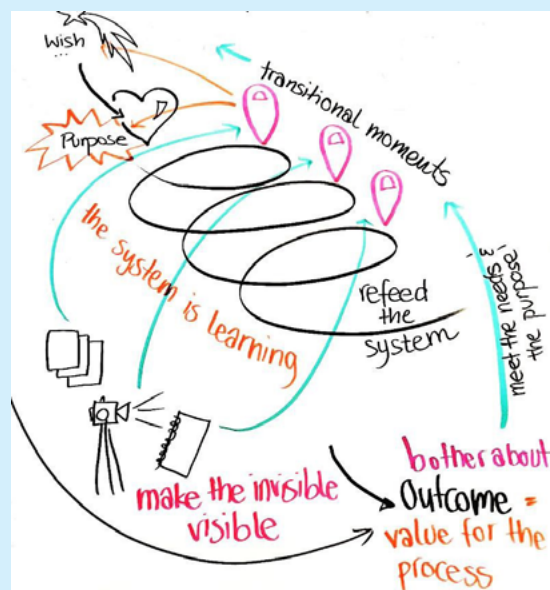
2. »Kje smo?« ali bolj kakovostno in lažje skupno sprejemanje odločitev

Ko se odločamo kot skupina, npr. razred ali zbornica, nam grafični prikaz omogoči, da **vidimo vse možnosti in kaj pri-
našajo**. Še posebej je priporočljivo uporabiti vizualizacijo, ko se **odločamo o kompleksnih stvareh**, npr. strategija pri uvajanju projektnega dela, sprememba načina roditeljskih sestankov, za učence pa je lahko kompleksna že odločitev o zaključnem izletu. Kadar delamo v manjših skupinah, ima lahko **vsaka skupina** možnost, da **beleži**, riše, povezuje svoj pogovor, na koncu pa svojo podobo predstavijo v ključnih besedah. Ko vsaka skupina to predstavi, imamo te podobe lahko zbrane skupaj, kot skupno žetev pogovorov, da naredimo naslednji korak, izberemo prioritete ipd.

Primer: Udeleženka delavnice Osnove vizualizacije mi je pokazala skico, ki so jo uporabili na nekem ministrstvu, ko so pripravljali nov zakon. Oddelek si je na tablo napisal ključne točke novega predloga in kaj bi s temi predlogi želeli doseči. V času priprave so spreminjali podrobnosti in vsako spremembo so zabeležili na tablo. Ker je bilo to vsem vidno, so z lahkoto spremljali spremembe, čeprav jih je bilo veliko, hkrati pa je bilo ves čas vsem jasno, kje so in kaj bi radi z zakonom dosegli.

Lahko si tudi **začrtamo potek nekega daljšega procesa ali tem** (npr. obravnava Rimljanov pri zgodovini, načrt poteka projektnega dela, izdelava IP-jev) in sproti beležimo, kje se nahajamo; tako imamo skupen pregled nad tem, kaj smo že opravili in kaj nas še čaka. Zanimivo je opazovati, kako neka taka majhna stvar **lahko dvigne skupinsko ozračje**. Predvsem pa nam to beleženje pomaga pri tem, da se celotna skupina **zaveda, kje smo**, in ker vemo, v katero smer želimo iti, lahko skupaj **prilagodimo naslednje korake**, hkrati pa **se kot skupina** (razred, kolektiv itd.) **učimo o bogastvu in pomembnosti raznolikih pogledov za kakovostne korake naprej**.

Primer: Če se je v razredu zgodilo kaj nepričakovanega, lahko vsak predstavi pogled na to in tako vsi zaznajo raznolike poglede na položaj. Če zabeležimo glavne poglede, to postane še vidno in se lažje pogovarjamo o tem, kaj naj naredimo kot naslednji korak, tako da upoštevamo to raznolikost.



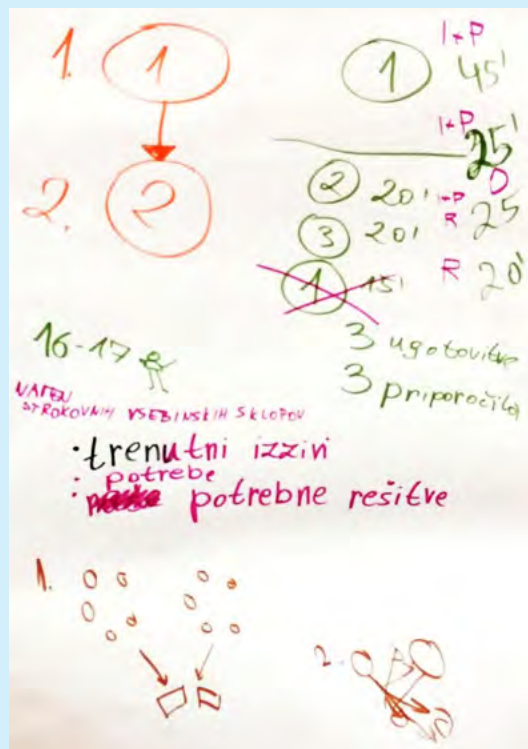
- Grafični prikaz, kako se sistem (razred, kolektiv itd.) spreminja in z namenom, da se lahko spremeni kakovostno, lahko naredimo misli vidne, kar sistemu omogoči, da vidi svojo raznolikost in spremeni nekaj v svojem delovanju.

3. »Vidim, kaj si misliš« ali ko hitreje in bolje najdemo povezave in pomen

Ko poskušamo **nadgrajevati neko temo, povezati različne poglede v nove ugotovitve, se učiti novih pogledov, ugotoviti, kaj neka nova in kompleksna situacija pomeni za nas kot skupino**, nam pri tem lahko pomaga grafični prikaz. To je še posebej pomembno, če počnemo nekaj kot skupina, zato da skupaj razumemo, kaj mislimo v pogovoru, pri odločanju, raziskovanju. Če uporabimo simbole, metafore, risbe, slike ali druge oblike podob, ustvarimo večji vtis (Arthur, 2017), ko poskušamo ugotoviti, kaj nekaj pomeni za nas.

Kot skupina lahko **povežemo različna dejstva, izraze, ideje** (npr. na roditeljskem sestanku, ob iskanju novih pristopov na konferenci, pri spoznavanju nove teme pri pouku), **organiziramo informacije, prepoznamo zveze med njimi ali jih na novo povežemo, organiziramo podatke** (npr. pri pogovorih v malih skupinah), **analiziramo, uredimo razmišljanje, ga naredimo smiselnega** (npr. na konferenci pedagoških delavcev) (Learning to Be, 2020: 78; DeZure, Kaplan, Deerman, 2001: 3, 4). Pri mnogih načrtovanjih dogodkov nam beleženje realnosti in potreb ciljne skupine pomaga, da te ugotovitve med sabo povežemo in iz tega naredimo načrt dogodka. Odkar to vizualiziramo, so sestanki učinkovitejši in se hitreje končajo.

Primer: Na roditeljskem sestanku ali šoli za starše predstavimo situacijo, s katero se srečujemo pri delu z najstniki. Ko si starši v manjših skupinah izmenjajo svoje poglede na razloge za obnašanje najstnikov, beležimo njihove odgovore na plakat tako, da odgovore že združujemo v smiselne skupine (npr. odnos z družino, vrstniki, delo v šoli itd.). Iz vsega starši in učitelji poskušajo ugotoviti, kaj to zdaj pomeni za njihov odziv, naslednji korak. Če so skupine razlogov napisane na posameznih listih, lahko med pogovorom liste premikamo, da si lažje predstavljamo, kako bi lahko bili razlogi med seboj povezani.



- Primer zapisa s sestanka vzgojnih zavodov, ko smo iskali možnosti, kako na posvetu v manjših skupinah čim bolj raziskati realne potrebe.

4. Celostni proces, ki prispeva k povečani ustvarjalnosti in kakovosti novih uvidov

Uporaba podob, lahko preprostih skic, puščic in obkroženih besed, nam omogoča **večjo ustvarjalnost pri razmišljanju v skupini**, predvsem povezovanju različnih idej, misli. Ker vključujemo tudi vizualni del, nam to omogoči, da uporabimo še druge kakovosti, kot je logično, linearno razmišljanje. Omogoča nam, da imamo **celostni pogled in vključimo celoten potencial človeškega raziskovanja** – telo, odnose, čustva, razum, intuicijo. Tako si odpremo večjo možnost, da pridemo do **novih uvidov, naredimo večji korak naprej, v procese vnesemo nove dimenzije razmislekov**, saj vsak v skupini lahko prispeva različne perspektive, ki jih na novo kombiniramo. Čeprav skupina sedi, je pri risanju, povezovanju besed, prostorski predstavi **vključeno telo**, kar podpre tudi ljudi, ki potrebujejo gibanje, da lažje razmišljajo. Širše zaznavanje nam kažejo npr. izkušnje, da ljudje, ki med pogovorom čakajo, pogosto dobijo nove uvide ali novo perspektivo, saj so zelo prisotni v pogovoru, čeprav se zdi, da so v mislih pri podobi, ki jo rišejo. Pogosto se nam zgodi, da je do presenetljivih perspektiv ali novih, prebojnih, drznih uvidov prišla prav skupina, ki je pri razmišljanju prosto risala, povezovala, uporabljala barve in ki si ni vnaprej postavila strukture pogovora. Ustvarjanje slike iz abstraktnih pojmov pomeni, da raziščemo različne vidike pojma in to prenesemo v sliko, kar prispeva k ustvarjalnosti in večji jasnosti, saj tako angažiramo večji del možganov kot samo s pogovorom (Pillars, 2016: 19, 52).

Primer: Vsaki skupini (v razredu, na kolektivu ali sestanku s starši) za pogovor damo večji kos papirja, plakat in toliko barvnih pisal, kot je članov v skupini, da si lahko beležijo pogovor tako, kot je njim bližje. Povemo jim, da je to orodje za razmišljanje, ki bo ostalo njim, zato lahko čakajo, delajo zemljevid idej itd., saj bodo svoje ugotovitve predstavili npr. na manjših listih, ki jih bodo dobili ob koncu. Teh plakatov ne komentiramo, saj so izraz skupinskega razmišljanja, ki je vodilo v ustvarjalnost, in včasih je lahko slaba ideja ali slaba podoba iskra, ki prinese najboljšo idejo.



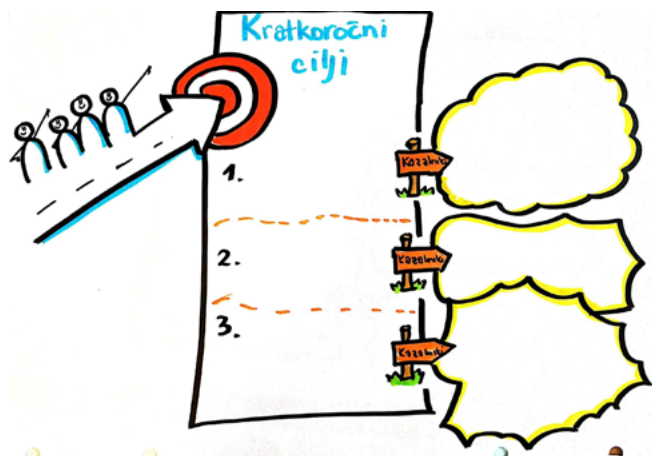
KAKO LAHKO UPORABIMO GRAFIČNO PODPORO IN KDAJ?

Grafično podporo lahko uporabimo vedno, ko gre za sodelovanje in žetev rezultatov pogovorov, pa naj gre za male ali velike skupine.

Vizualizacija lahko nastaja **SPROTI**:

- Lahko kot vodja procesa (učitelj, ravnatelj, moderator pogovora) beležim pogovor. *Npr. zabeležim z besedo ali simbolom glavne prispevke in jih med seboj povežem.*
- Lahko udeleženci sami beležijo, kaj se pogovarjajo. *Npr. v malih skupinah, zemljevid pogovora v centru pogovora, vsak sam nariše eno podobo, ki predstavlja glavno misel, potem pa iz manjših podob skupaj sestavijo večjo.*
- Lahko povabimo nekoga tretjega, da za nas izdeluje grafično beleženje grafično žetev, če nam je pomembno, da smo osredinjeni na pogovor in bi nam prav prišel pogled tretje osebe, nekoga neobremenjenega, ki bo spremljal proces. Lahko dela večji izdelek, ki si ga lahko večkrat pogledamo sproti ali ob koncu pogovora. *Npr. pri raziskavi razlogov za določeno situacijo nekdo beleži možne povezave; pri načrtovanju novega načina projektnega dela, kjer bodo povezani učitelji različnih predmetov, beleži mnenja, možnosti ipd.; na strateški konferenci kolektiva ipd.*

Grafično podporo pa lahko pripravimo tudi **VNAPREJ**, *npr. predlogo z vprašanji za pogovor v skupini, matriko za skupinsko usvajanje nove teme ipd.* Pripravimo lahko tudi vizualizacijo koncepta, ki ga bomo razložili. Ker že sami iščemo jasnost, lahko naša vizualizacija prispeva k boljšemu razumevanju učencev, kolegov, staršev.



KAJ LAHKO NAREDIMO?

Do zdaj ste verjetno že dobili predstavo, da gre pri grafični podobi za zelo svobodno obliko. Daleč od tega da gre samo za risanje, čeprav risbo hitreje razberemo in si jo zapomnimo. Vizualizacija to idejo razširi, saj nam tudi kombinacija oblik z besedami lahko prinese podobo, ki podpre proces sodelovanja in žetve. Uporabimo lahko torej besede, puščice, oblike, okvirje, preproste ali bolj kompleksne risbe, barve, prostorska razmerja, slike, metaforo, simbole, igrano se z različnimi fonti itd. Uporabimo, kar znamo, postavimo pa si lahko tudi izziv, da se vsakič naučimo kaj novega.

Beležimo lahko vsebino pogovorov ali proces, potek.

Uporabimo lahko različne materiale – kar imamo pri roki (nalivnik, svinčnik) ali se posebej pripravimo (voščenke, barvni flomastri na vodni osnovi). Skupine se včasih navdušijo nad kakimi novimi materiali ali takimi, ki jih redko uporabljajo. Že raziskovanje materiala jim lahko pomaga pri možganski nevihti, novih uvidih itd.

Kje pri tvojem delu bi lahko grafična podpora omogočila nov vidik?

VIRI IN LITERATURA

Orodje za spremljanje socialnih in čustvenih vsebin. Rezultat projekta »Learning to Be: Razvoj prakse in metodologije za spremljanje socialnih in čustvenih veščin ter veščin na področju zdravja znotraj izobraževalnega sistema«. (2020). http://www.preventivna-platforma.si/wp-content/uploads/2020/04/L2B_Orodje_2020_SLO.pdf (dostopno 16. 4. 2020).

Arthur, M. A. (2017). Why using visual thinking will

make you a better leader (and a better storyteller!). <https://www.linkedin.com/pulse/why-using-visual-thinking-make-you-better-leader-mary-alice-art-hur/> (dostopano: 20. 4. 2020).

Bird, K. (2018). Generative Scribing: A Social Art of the 21st Century. Cambridge: PI Press.

DeZure, D., Kaplan, M., Deerman, M. A. (2001). Research on Student Notetaking: Implications for

Faculty and Graduate Student Instructors. The University of Michigan. http://crlt.umich.edu/sites/default/files/resource_files/CRLT_no16.pdf (dostopno 16. 4. 2020).

Pillars, W. (2016). Visual Note-taking for Educators. A teacher's Guide to Student Creativity. New York, London: W.W. Norton & Company.

www.narisimizgodbo.si